

УДК 801.73(560):272/273+271.2:82-92(477.411)"1643"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2021.30.15>

Руслан Ткачук, д-р філол. наук, ст. наук. співроб.
ORCID: 0000-0003-0809-5115

e-mail: tkachuk.ruslan@gmail.com

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ, Україна

РЕФЛЕКСІЇ ТЕОДОРА СКУМИНОВИЧА НА ТЕМУ ЗАНЕПАДУ ПРАВОСЛАВНОГО СХОДУ У ТВОРІ "PRZYCZYNY PORZUCENIA DISUNIEY PRZEZACNEMU NARODOWI RUSKIEMU PODANE" (1643)

Досліджено полемічний твір екс-ігумена Михайлівського монастиря в Києві Теодора Скуминовича "Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane" (1643); розкрито погляд католицького книжника на причини занепаду Візантійської імперії та східнохристиянської традиції; висвітлено критичні міркування письменника стосовно розуміння церковної кризи на Сході православними богословами, які пояснювали завоювання Константинополя Османською імперією Божим випробуванням; простежено світоглядно-ціннісні домінанти Теодора Скуминовича та особливості його полемічного стилю. Для переконання православного читача у правоті своєї позиції католицький автор найчастіше використовував риторичні можливості антитези та ампліфікації, що вписувалося в контрреформаційну стилістику тієї доби, цитував праці візантійських істориків та книги старозавітних пророків.

Ключові слова: Теодор Скуминович, українська полемічна література, православ'я, католицизм, Берестейська унія, падіння Константинополя, церковна криза.

Вступ. Теодор Скуминович (Тишкевич) († 1668) походив із давнього боярського роду Русі-України. Він був ігуменом Михайлівського монастиря й ректором Київської духовної академії. В історію української культури Теодор Скуминович увійшов як письменник-полеміст, богослов і правознавець. Ґрунтовні знання з цивільного права він отримав у Левенському католицькому університеті, осередку контрреформаційної діяльності в Бельгії [8, s. 12]. Теологію, історію християнської церкви Теодор Скуминович вивчав у Вільні, Кракові та Римі. У 1642 р. він перейшов із православ'я у католицизм, ставши каноніком Віленської дієцезії, суфраганом єпископа Абрагама Войни та титулярним єпископом Граціанополіса (Африка). Причини свого навернення до католицизму Теодор Скуминович виклав у творі "Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane" [10]. Його авторству належать два латинськомовні твори: "Epistola Paschalis Theodori Skuminowicz Episcopi Gratianopolitani S. S. D. N. P. P. Praelati Assistentis, Suffraganei Archidiaconi Albae Russiae, Cantoris Vilnensis" (1659) і "De jure personarum seu in I Instit. Justin" (1663) [12, s. 212–213]. Побутує в науковому середовищі думка, що Теодор Скуминович підготував рукописний переклад з церковнослов'янської на латинську мову літургії Іоанна Златоуста, який було опубліковано у 1978 р. у Лондоні єпископом греко-католицької церкви в Білорусі Чеславом Сіповичем [9, p. 165].

Методологія. Дослідження проведене із застосуванням культурно-історичного, текстологічного та герменевтичного літературознавчих методів.

Виклад основного матеріалу. У творі "Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane" Теодор Скуминович полемізував із поширеною серед православних богословів тезою про те, що падіння Візантійської імперії та окупація Східної церкви османами є для православних християн випробуванням – хрестом, кризь яке згідно з вченням апостола Якова (Як. 1:2–3) належить проходити з радістю, поглиблюючи віру й набуваючи терпіння. Письменник критикував опонентів за таке твердження, що виникло внаслідок духовної сліпоти, самообману, нездатності розрізнити благословення і прокляття, які є мірилом істинного богшанування (Втор. 28:46). Важкий тягар втрати державності та рабства перед турками, який переживали візантійці, полеміст порівнював із хрестом, що несуть злочинці. Він трактував скорботи греків не як прояв

Божого милосердя, явлене для виправлення їхнього життя, а як гнівну кару, спричинену непослухом і беззаконнями. Покутний хрест від Бога, що розвиває християнські чесноти, міркував Теодор Скуминович, не викликає у праведників радість, а навпаки покаюний смуток через вчинені гріхи й боязнь не впасти в спокуси. Зважаючи на це, письменник не поділяв радість православних богословів із приводу безправного та підневільного становища Східної церкви у поствізантійську добу, вважав її ознакою Божого покарання греків – непомірно обтяжливої ноші, від якої збільшувалися і помножувалися переступи духовенства [10, s. 18]. Для Теодора Скуминовича доказом відсутності у греків смирення перед Богом у період туркократії було поширене в середовищі церковників і монахів твердження про те, що "Краще бачити в Константинополі турецький тюрбан, ніж папську тіару" [6, с. 444; 10, s. 19]. Цю думку поділяв в Україні Мелетій Смотрицький, у полеміку із яким вступив унійний книжник Ілля Мороховський у творі "Парфюріа". Теодор Скуминович вважав поневолення Константинополя турками, що поклато край існуванню Візантійської імперії – опори православ'я, найбільшим лихом ромеїв, "бичем Божим", карою за церковний розкол 1054 р. і відкинення унійних проєктів із Римом, яку вони були неспроможні зрозуміти через духовне безсилля [10, s. 19]. Висловлене полемістом міркування про інтелектуальну деградацію візантійців знаходить підтвердження в історичних джерелах. Так, російський історик О. Лебедев, досліджуючи суспільно-церковні відносини ромеїв доби падіння Константинополя, підсумував їхню безопірну капітуляцію перед османами, спричинену лжепророцтвами монахів і забобонністю, що є індикатором неосвіченості. Учений, спираючись на "Візантійську історію" Дуки, навів відомості про розповсюдження в той час серед греків чуток, що застерігали їх від протистояння інтервенції турецьких військ у Константинополь. В одній із них йшлося про те, що з неба впала таємна грамота, у якій візантійцям наказувалось не вступати в боротьбу з турками, а терпеливо очікувати доки вони не кинуться навтіки перед мечем Божого янгола, що зійде на землю, коли ті дійдуть до колони Юстиніана, розташованої на площі Софійського храму. Такі неправдиві чутки значною мірою позначились на дезорганізації 100-тисячного населення Константинополя, стати на збройний захист якого весною 1453-го р. погодилось всього лише 4973 містян [5, с. 450–451]. У підсумку було загублено тисячі

людських життів, остаточно повалено Візантійську державу, розграбовано храм святої Софії, який називали "новою небесною твердю", "колісницею херувимів", "престолом Божої слави" [5, с. 450], і зруйновано триумфальну колону Юстиніана, на якій хрестоносна куля в лівій руці імператора, що прямував верхи на переможному коні, символізувала богообраність його влади над цілим світом. Незважаючи на такі руйнівні наслідки завоювання Константинополя османами, підхоплення грецьким духовенством у добу туркократії вислову мезазона Візантії Луки Нотари [2, с. 572], сказаного напередодні падіння імперії, про те, що краще бачити в Константинополі турецьку чалму, ніж латинську тіару [6, с. 444], некоректно трактувати як свідчення отупіння й духовної сліпоти ромеїв, що доводив Теодор Скуминович. Беззаперечними є наведені письменником факти невірності греків та утисків, які вони зазнавали з боку османів [10, с. 19–20], проте духовенство Константинопольської церкви в перші роки туркократії перебувало у вигіднішому становищі, що й дало йому підстави покликатися до згаданого афоризму Луки Нотари. Мехмед II Фатіх, як зауважив О. Лебедєв, був політично проникливим і мудрим правителем. Саме тому він організував повернення греків у Константинополь, що залишили місто напередодні та після облоги мусульманських військ, поставив своїми секретарями християн, яких цінував за освіченість, і сприяв обранню нового патріарха. У такий спосіб османський султан намагався привернути православних греків на свій бік, щоб забезпечити себе від загрози поразки у протистоянні з монархами католицьких держав Центральної і Західної Європи, які обговорювали можливість проведення хрестового походу. Відштовхуючись від того, що більшість візантійців вороже ставились до латинників, які були опонентами Оттоманської Порти, Мехмед II вміло використав конфесійну нетерпимість між християнами для досягнення своїх державницьких цілей та вибудовування балансу сил на Євразійському просторі. "Завойовник", як називають у турецькій історіографії Мехмеда II, усвідомлював незламність греків перед насильницькою ісламізацією, через що обрав шлях мирного співжиття християн і мусульман у Константинополі. Він, хоч і сповідував магометанство, проте виявляв особливе зацікавлення до вчення православної церкви, про що свідчить складений на його прохання виклад християнської віри Геннадієм Схоларієм, якого він поставив патріархом на Константинопольську кафедру. Крім того, Мехмед II із великим захопленням слухав пояснення Геннадія Схоларія засад християнської віри та, будучи зворушений його мудрістю та благочестивістю, надав йому винятковий привілей входу до султанського палацу. Пізньовізантійський історик Михаїл Критовул підсумував, що авторитет і влада патріарха Константинопольської церкви в перші роки туркократії не поступалися тим, що були при візантійських імператорах [3, с. 138]. Збереження Вселенської патріархії, хоч і зі значними втратами матеріальних дібр, в умовах турецької окупації Візантійської держави підтверджувало пророцтво Даниїла про те, що Церква є царством Бога, яке повіки не зруйнується ("Воно скрушить і зруйнує всі царства, а саме буде стояти вічно" (Дан. 2:44) [Цит. за вид.: 1, с. 907], і було підставою грецькому духовенству для повторення афоризму Луки Нотари в полеміці з латинниками, які до того ж злораділи падінню Константинополя, вбачаючи у цій "катастрофі" караючий перст Божий [5, с. 451].

Полемізуючи із твердженням православних церковників про мирне співіснування християнства з ісламом в Османській імперії, Теодор Скуминович навів факти кривд, які турки завдавали грекам. Зокрема, книжник

розповів про постійні випадки фізичного, психологічного й економічного насильства османів над візантійцями, які полягали у побитті, примусу до противольних дій, відбиранні майна й дітей на службу до султанського палацу Топкапи або турецького війська ("девширме" – податок кров'ю). Підтвердження занепаду церковного життя в Константинополі під натиском ісламу Теодор Скуминович знаходив у знятті турками з християнських храмів хрестів – знака перемоги Ісуса Христа над дияволом [10, с. 20]. Письменник обурювався, що виявлена османами зневага до християнських символів і святинь, яка в його уяві асоціювалась із провіщеною пророком Даниїлом "мерзотою запустіння" [Цит. за вид.: 1, с. 918] на крилі Єрусалимського храму (Дан. 9:27), не викликала серед ромеїв хвилю мученицької боротьби за Христову віру. Пасивність греків він пов'язував із наслідками "Великої схизми", через яку в них занепали чесноти Авеля й розвинулись такі негативні моральні якості Каїна, як впертість і злість, що перешкоджали об'єктивно сприймати дійсність. Застосовані письменником у викладі засліплення гріхами візантійців риторичні прийоми антитези та ампліфікації, якими всіяний текст твору, оприявнюють його належність до контрреформаційної (барокової) стилістики, що в той час функціонувала в українській полемічній літературі [10, с. 20].

Важливим доказом руйнування Константинопольської церкви Теодор Скуминович вважав симонію, яка спричинила ієрархічну кризу в межах її юрисдикції та поглибила деморалізацію духовенства. Полеміст засуджував греків за поставлення на церковні достоїнства невігласів, еретиків, різників і блазнів. Наведене твердження, писав він, не мало на меті очорнити візантійців, а розкривало справжні масштаби церковної корупції на Сході. Теодор Скуминович підкріпив висловлену думку про неосвіченість грецького священства цитатою з твору Мелетія Смотрицького "Exethesis abo Expostulatia", у якому той розповів, що привезений ним в Україну лист Кирила Лукаріса, не містив оригінальних підписів трьох митрополитів, оскільки вони були неписьменними [10, с. 21; див.: 11, с. 9]. Удокладнюючи закид Вселенській патріархії щодо висвячення у єпископський сан різників, письменник покликався на свідчення архімандрита Константинопольської церкви Мелетія Сіріґоса, який на соборі в Ясах (1642), скликаному обговорити "Катехизис" Петра Могили на всеправославному рівні, скаржився українським архієреям, що змушений був поклонитися новопоставленому митрополиту, якого тиждень тому бачив м'ясником [10, с. 22; див.: 4, с. 12]. Зі слів Теодора Скуминовича, Мелетій Сіріґос пояснював цей ієрархічний колапс в Османській Греції Божою карою, що вписувалося в уявлення автора про причини падіння Візантії та укріплювало прийняте ним рішення залишити православ'я. Сотеріологічну перспективу для східного християнства від продажу церковних посад і висвячення недостойних священства полеміст зобразив за допомогою викривального висловлювання Ісуса Христа про фарисеїв, вміщеного у Євангелії від Матвія (Мт. 15:14). Використання книжником риторичної мікрофігури анномінації ("mitropiāt Metropolitēm") увиразнило наявну у творі сатиричну критику симонійної практики серед грецького кліру [10, с. 22]. Неписьменність і невігластво в питанні теології було характерним не лише для Вселенської патріархії, як писав Теодор Скуминович, але й також для близької Україні географічно та культурно Московії. Зокрема, Макарій (Булгаков), дослідивши рівень освіченості московських священнослужителів XV–XVI ст., дійшов висновку, що більшість із них ледь вмiли читати і не володіли достатніми знаннями Євангелія [7, с. 149].

Поширення святокупства в Константинополі, яке, твердив Геннадій Схоларій, набуло системного характеру на початку XV ст. [3, с. 91], було однією з причин розвитку цього явища на східнослов'янському просторі. Відомості про випадки купівлі московськими архієреями сану в турецького баші та вселенського патріарха навів у своєму творі Теодор Скуминович. Полеміст писав, що Константинополь нерідко розподіляв єпископські кафедри відповідно до розміру отриманої від симоністів винагороди у формі грошей та соболиного хутра. Такий підхід грецького духовенства був причиною того, що одну епархію могли очолювати кілька архієреїв, які вели між собою боротьбу за право розпоряджатися церковними володіннями. Унаслідок зумовленого симонією двовладдя на церковних кафедрах православної ойкумени Балканського півострова, ремствував письменник, Київська митрополія стала притулком для єпископів Софії, Стагону, Далмації, які служили в Дорогобужі, Брагіні, Турові, Корці та Загоріві [10, с. 22–23]. Корумпованість Вселенської патріархії, що викривала боговідступництво православною Сходу, Теодор Скуминович традиційно для католицької концепції єдиновладдя Рима в церкві пов'язував з учиненням греками розколом. Риторичності мовленню книжника надавало укладення антонімічної парадигми: "Sprawiedliwyś Panie, y sprawiedliwe sądy twoie: niesłuchała Graecia pasterza, więc słuchać musi namiennika: nietrzywała się porządkow dawnych, idzie tedy za Confusią: obiegała namiestnika Chrystusowego na ziemi, y trafiła na Machometą: ale to uniey (o nieszczęście) znośniejsza, byleby należącej nad sobą Zwierzchności nie uznawała" [10, s. 23].

Теодор Скуминович, уподібнюючи себе пророку Даниїлу, якому було об'явлено тривалість періоду вавилонського полону юдеїв і пророцтво про сімдесят седмим (Дан. 9), міркував, що збagnув причину руйнування Візантії. Письменник, взявши за зразок молитву Даниїла, просякнуту розкаянням, смиренням і усвідомленням вини євреїв, сповідував від імені греків перед Богом гріх непослуху, який, на його думку, полягав у відкиненні примату Папи Римського. Текст молитви книжника, на відміну від благоговійного слова Даниїла, не містив важливої її складової частини – прохання Бога про помилування стражденного народу, що вирізняє цілі їхнього славослів'я та рівень духовної проникливості. Крім того, визнання полемістом справедливості небесної кари грекам за протиборство Риму викривляло біблійний образ Бога, змальовувало Його грізним суддею, для якого влада єпископа Римської церкви була важливіша за збереження християнами заповідей Декалога й істинне богошанування: "Zgrzeszyliśmy Panie y zleśmy uczynili, ześmy odstąpili y oddalili się od Przykazani twoich, a te były że się na Pietrze y Wierze jego, y namiestnikow jego fundie Cerkiew twoia: nie słuchaliśmy sług twoich najwyższych Biskupow Rzemyckich, y Legatow ich, kiedy imieniem twoim Cesarzom naszym, Patriarchom y wszystkim nam, przysłaż tę kazń, którą sprawiedliwie cierpiemy teraz, opowiadali, y dla tegoż podałeś nas w ręce nieprzyjaciół naszych, w moc krola złego, wylałoiś na nas przeklęstwo y wyrzekłeś się nas, bośmy pogrzeszyli" [10, s. 24; пор.: Дан. 9: 4–19].

Висновки. Книга Теодора Скуминовича "Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane" є важливою пам'яткою української полемічної літератури та богословської думки XVII ст. Вона оприявнює засвоєння національним письменством барокової стилістики, розкриває католицький погляд на причини падіння Візантійської імперії, відлуння якого вплинуло на Київську митрополію.

Список використаної літератури

1. Біблія. Книги священного писання Старого та Нового завіту. / Пер.: Патріарха Філарета (Денисенка) за Біблією російською мовою, яка була перекладена з єврейської та грецької мов у другій половині XIX століття. – Київ: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського патріархату, 2004.
2. Византийский словарь. У 2-х т. – Санкт-Петербург: Амфора, 2011. – Т. I.
3. Занемонец А. Геннадий Схоларий, патриарх Константинопольский (1454–1456) / А. Занемонец. – Москва: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2010.
4. Катехизис Петра Могили / Упор. А. Жуковського; пер. В. Шевчука. – Київ–Париж, 1996.
5. Лебедев А. Исторические очерки состояния Византийско-Восточной церкви от конца XI до середины XV века: От начала крестовых походов до падения Константинополя в 1453 г. / А. Лебедев. – Санкт-Петербург: Издательство Олега Абышко, 2012.
6. Лебедев А. История Греко-Восточной церкви под властью турок: От падения Константинополя (в 1453 г.) до настоящего времени / А. Лебедев. – Санкт-Петербург: Издательство Олега Абышко, 2012.
7. Макарий (Булгаков) Митрополит Московский и Коломенский. История Русской Церкви. – Кн. IV. – Ч. II. – Москва: Издательство Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1996.
8. Gąsiorowski S. Plica polonica, czyli kołtun polski w XVI–XVII w. / S. Gąsiorowski // Rocznik Przemyski. – Т. XII. – З. 3. – Przemysł, 2013.
9. Nadson A. The Pontifical Liturgy of Saint John Chrysostom. A manuscript of the 17th century in the Slavonic text and Latin translation. / Ed. and annot. by Č. Sipovič. – London, 1978.
10. Skuminowicz T. Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane a Jaśnie Wielmożnemu Przewielebnemu Panu lego Mości Panu Abrahamowi Woynie z Bożey y Apostolskiej Stolice łaski Biskupowi Wileńskiemu ofiarowane od Theodora Skuminowicza / T. Skuminowicz. – Wilno: W Drukarni Akademiej Societatis IESU, 1643.
11. Smotrycki M. Exethesis abo Expostulatia to iest Rosprawa między Apologią y Antidotem o Ostanek błędow Haerezy y kłamstw Zyzaniowych, Philaletowych, Orthologowych y Klerykowych. / M. Smotrycki. – Lwow, 1629.
12. Wagilewicz D. Pisarze polscy rusini / D. Wagilewicz. Przemysł: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 1996.

References

1. *Biblia. Knyhy sviashchennoho pysannia Staroho ta Novoho zavitu* [The Bible. The books of sacred scripture of the Old and New Testaments]. (2004). Per.: Patriarkha Filareta (Denysenka) za Bibliieiu rosiiskoiu movoiu, яка була перекладена з єврейської та хретької мов у другій половині XIX століття. Kyiv: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainkoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho patriarkhatu. (In Ukr.).
2. *Vizantijskij slovar'* [The Byzantine dictionary]. (2011). V 2-h t. T. 1. Sankt-Peterburg: Amfora. (In Russ.).
3. Zanemonec, A. (2010). *Gennadij Sholarij, patriarh Konstantinopolskij (1454–1456)* [Gennady Sholarij, the Patriarch of Constantinople (1454–1456)]. Moskva: Biblejsko-bogoslovskij institut sv. apostola Andreja. (In Russ.).
4. *Katekhyzys Petra Mohyly* [The Catechism of Peter Mogila]. (1996). Upor. A. Zhukovskoho; per. V. Shevchuka. Kyiv–Paryzh. (In Ukr.).
5. Lebedev, A. (2012a). *Istoricheskie ocherki sostojanija Vizantijsko-Vostochnoj cerkvi ot konca XI do serediny XV veka: Ot nachala krestovykh pohodov do padenija Konstantinopolja v 1453 g.* [Historical points of the state of the Byzantine-Eastern Church from the end of the XI to the middle of the XV century: From the beginning of the Crusades to the fall of Constantinople in 1453]. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Olega Abyshko. (In Russ.).
6. Lebedev, A. (2012b). *Istorija Greko-Vostochnoj cerkvi pod vlast'ju turok: Ot padenija Konstantinopolja (v 1453 g.) do nastojashhego vremeni* [History of the Greco-Eastern Church under the rule of the Turks: From the fall of Constantinople (in 1453) to the present]. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Olega Abyshko. (In Russ.).
7. Makarij (Bulgakov) Mitropolit Moskovskij i Kolomenskij. (1996). *Istorija Russkoj Cerkvi* [The history of Russian Church]. Kn. IV. Ch. II. Moskva: Izdatel'stvo Spaso-Preobrazhenskogo Valaamskogo monastyra. (In Russ.).
8. Gąsiorowski, S. (2013). Plica polonica, czyli kołtun polski w XVI–XVII w. [The plica polonica, or the Polish knot in the 16th – 17th centuries]. *Rocznik Przemyski*. [The yearbook of Przemysl]. T. XII. Z. 3. Przemysł. (In Pol.).
9. Nadson, A. (1978). *The Pontifical Liturgy of Saint John Chrysostom. A manuscript of the 17th century in the Slavonic text and Latin translation*. Ed. and annot. by Č. Sipovič. London. (In Eng.).
10. Skuminowicz, T. (1643). *Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane a Jaśnie Wielmożnemu Przewielebnemu Panu lego Mości Panu Abrahamowi Woynie z Bożey y Apostolskiej Stolice łaski Biskupowi Wileńskiemu ofiarowane od Theodora Skuminowicza* [The reasons for abandoning of Schismatic Church to the precious Ruthenian people were given to the Abraham Woyna offered by Theodor Skuminowicz]. Wilno: W Drukarni Akademiej Societatis IESU. (In Pol.).
11. Smotrycki, M. (1629). *Exethesis abo Expostulatia to iest Rosprawa między Apologią y Antidotem o Ostanek błędow Haerezy y kłamstw Zyzaniowych, Philaletowych, Orthologowych y Klerykowych* [Exethesis abo Expostulatia between Apologia and Antidot about the last errors and lies of Zyzanij, Philalet, Ortholog and Cleric]. Lwow. (In Pol.).
12. Wagilewicz, D. (1996). *Pisarze polscy rusini* [The Polish Rusyn writers]. Przemysł: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy. (In Pol.).

Ruslan Tkachuk, Doctor of Philology, Senior Researcher

ORCID: 0000-0003-0809-5115

e-mail: tkachuk.ruslan@gmail.com

Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE REFLECTIONS OF THEODORE SKUMYNOVYCH ON THE THEME OF DECAY OF ORTHODOX EAST IN THE WORK "PRZYCZYNY PORZUCENIA DISUNIEY PRZEZACNEMU NARODOWI RUSKIEMU PODANE" (1643)

In the article it is researched the little known polemical work of former Father Superior of St. Michael cloister in Kyiv Theodore Skumynovych "Przyczyny porzucenia Disuniey przezacnemu narodowi ruskiemu podane" (1643). The outlook of catholic scribe on the causes of decay of Byzantine Empire and the Eastern Church tradition is revealed. There is covered the critical considerations of the writer about the understanding of ecclesiastical crisis on the East by the orthodox theologians, who explained the conquering of Constantinople by Ottoman Empire as the trial of God. However in a different way the decay and the troubles of Byzantines understood Theodore Skumynovych. He attributed all these unfavourable circumstances in orthodox world with sent on Eastern Churches damnations by God for retreats from the New Testament's covenant. In his work the polemicist disclosed to the reader the large scale of simony in Constantinople patriarchate, gave up the ideas of his opponents about the peaceful coexistence of Christianity and Islam in Ottoman Empire, contradistinguished the decline of the orthodox East to development of catholic West. Exposing his thoughts Theodore Skumynovych used the different artistic means, quoted the thorough Greek historians, paralleled the circumstances of Byzantine Empire and the Israel. The main reason of disappearance of the Eastern Empire and the corruption of orthodox hierarchy by simony the theologian considered in making by the Constantinople's clergy of schism in 11th century with the bishop of Rome, who was, at his point, the protohierarch of the Universal church and the Vicar of Christ.

Keywords: Theodore Skumynovych, Ukrainian polemical literature, orthodox, Catholicism, Union of Brest (1596), the conquering of Constantinople.